

Eindrapport Maastricht onder de radar

Opdrachtgever: Maastricht voor Iedereen

Projectleider: Asmaa Moustaid-Es-Sadki

Eindredactie: Brigitte van Lierop

Maastricht, November 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Inleiding	4
2 Onderzoeksmethode	5
2.1 Bepaling doelgroep	5
2.2 Inhoud inventarisatie: de vragenlijst	7
2.3 Werkwijze interviews	8
3 Bevindingen	9
3.1 Marokkaanse gemeenschap.....	9
3.1.2 Geïnterviewde mannen van Marokkaanse afkomst	13
3.2 Molukse/Indische gemeenschap.....	16
3.2.1 Geïnterviewde vrouwen van Molukse/Indische afkomst	16
3.2.2 Geïnterviewde mannen van Molukse/Indische afkomst	17
3.3 Turkse gemeenschap	18
3.3.1 Geïnterviewde vrouwen van Turkse afkomst	18
3.3.2 Geïnterviewde mannen van Turkse afkomst	19
3.4 Samenvattend.....	21
4 Conclusie.....	22
5 Aanbevelingen	23
Vanuit de begeleidingscommissie: een reflectie	24
Bijlagen.....	23

Voorwoord

De gemeente Maastricht publiceerde in 2019 haar eerste Inclusie agenda. Centraal daarin stond de concrete vertaling van het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een beperking in hun dagelijks leven.

In onze navraag bij de gemeente en andere betrokkenen of er kennis aanwezig was over de situatie van de eerste generatie niet westerse allochtonen in relatie tot dat VN-verdrag, bleek dat niet het geval te zijn. We kregen de mogelijkheid om dit te onderzoeken.

We wilden een beeld krijgen wat er leeft onder dit deel van de bevolking van Maastricht, zijnde de eerste en tweede generatie inwoners van Marokkaanse, Turkse en Molukse/Indonesische afkomst. We maakten een plan van aanpak, formeerden een begeleidingscommissie en zochten een projectleider.

Esma Moustaid heeft sindsdien als projectleider de kar getrokken en heeft mensen benaderd die geschikt waren om interviews te houden. Met een lange onderbreking vanwege Corona, kunnen we thans de bevindingen van het onderzoek presenteren.

Het zijn veertig interviews geworden, die allen op zichzelf al een verrijkend beeld geven van wat mensen er zelf van vinden, maar vooral ook een totaalbeeld van het leven en de cultuur van inwoners van Maastricht van Marokkaanse, Turkse en Molukse/Indische afkomst.

Het rapport sluit af met een aantal aanbevelingen. We vertrouwen erop dat de gemeente Maastricht, betrokken organisaties en instellingen ook daadwerkelijk iets gaan doen met dit rapport en de aanbevelingen. Wij zijn bereid aan te schuiven en het rapport toe te lichten om samen tot verbeteringen te komen.

Maastricht voor iedereen zal in 2024, op basis dit rapport, een serie podcasts realiseren om de resultaten onder de aandacht te brengen.

Tot slot, de totstandkoming van dit rapport was niet mogelijk geweest zonder inzet van de interviewers, de geïnterviewden met hun openheid en de projectleider Esma Moustaid, met haar actieve rol om dit geheel voor elkaar te krijgen. Dank aan de begeleidingscommissie, en dank aan Brigitte van Lierop die de eindredactie op zich heeft genomen.

Namens Maastricht voor iedereen,
Jacques van Weerdenburg
Voorzitter

1 Inleiding

De groep migrantenouderen in Nederland wordt steeds groter, zo ook in Maastricht. De kans dat er binnen deze groep migrantenouderen in Maastricht, zich inwoners bevinden die vanuit het Verenigde Naties Verdrag voor mensen met een beperking, tot deze doelgroep behoren, is naar verwachting aanwezig. Als dat zo is, is het van belang dat de ambtenaren van de gemeente Maastricht die verantwoordelijk zijn voor het beleid gericht op het nakomen van het Verdrag voor de rechten van mensen met een beperking, op de hoogte zijn van wat er speelt binnen deze doelgroep en zicht krijgt op hun behoeften en op de mate waarin ze kunnen participeren in Maastricht en alles wat de stad te bieden heeft. Zodat de ambtenaren vanuit hun rol binnen de gemeente Maastricht meer gericht kunnen adviseren en beleid kunnen maken dat ondersteunend is voor het goed kunnen participeren van deze inwoners van Maastricht.

Het is alleen zo dat er weinig is over wat er speelt bij hen, en wat hun behoeften zijn; ze zitten feitelijk 'onder de radar'. Het is om die reden dat Maastricht voor Iedereen, als ondersteuner van de gemeente Maastricht bij de uitvoering en implementatie van het VN Verdrag voor de rechten van mensen met een beperking, samen met de gemeente Maastricht een inventarisatiestudie is gestart om deze behoeften in kaart te brengen.

Het project '**Maastricht onder de radar**' heeft als doel in beeld te brengen wat er speelt onder de eerste, en soms tweede generatie migranten in Maastricht. Waarbij het accent duidelijk ligt op het in beeld brengen van een eventuele behoefte aan steun, aan zorg vanwege mogelijke beperkingen die aanwezig zijn.

Concreet hebben we antwoord gezocht op de volgende vraag:

- *Hoe ervaart de doelgroep het dagelijks leven, welke belemmeringen, steunbehoeften en/of zorgbehoeften worden ervaren, op welke wijze wordt invulling gegeven aan die steun- en zorgbehoefte, in hoeverre komen de ervaren steun en zorg overeen met datgene wat nodig is en wat kan hierin worden verbeterd vanuit de mogelijkheden die de gemeente Maastricht heeft om verbeteringen te realiseren?*

In samenwerking met het CIMM, de Commissie Integratie en Mondialisering Maastricht is besloten deze doelgroep in bredere zin te bevragen, en waar nodig in te zoomen op een mogelijke hulpvraag, om op die wijze een beeld te krijgen van wat speelt en wat nodig is. In deze studie is hieraan gevolg gegeven.

In dit rapport worden de bevindingen beschreven van deze inventarisatie. Als eerste beschrijven we de wijze waarop de inventarisatiestudie is ingericht en heeft plaatsgevonden, waarbij eveneens wordt toegelicht op welke wijze de doelgroep is bepaald en de vragenlijst tot stand is gekomen. Vervolgens beschrijven we, op een samenvattende wijze de bevindingen van de inventarisatiestudie, trekken we conclusies en geven we aanbevelingen die met name door de verschillende gemeentelijke afdelingen en organisaties kunnen worden opgepakt om de participatie en het leven in Maastricht vanuit het VN Verdrag voor mensen met een beperking zo optimaal mogelijk invulling te geven.

2 Onderzoeksmethode

Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeksmethode die we hebben toegepast. Als eerste gaan we in op het vaststellen van de doelgroep en vervolgens lichten we toe op welke wijze de inhoud van de inventarisatie is vormgegeven alsook de wijze waarop invulling is gegeven aan de interviews.

2.1 Bepaling doelgroep

Vanuit het doel van deze studie richten we ons op de nationaliteiten van de immigranten in Maastricht die het meest vertegenwoordigd zijn. Ook is het van belang dat we kiezen voor de oudere populatie, omdat hierover het minst bekend is. Om deze studie behapbaar te maken, zoeken we de medewerking van respondenten uit de wijken waarvan we weten dat er veel immigranten wonen. We streven daarbij naar een gelijke verdeling van geslacht en van aantallen respondenten. Kortom, we nemen in deze studie de volgende criteria mee in het bepalen van de doelgroep van onderzoek:

- Nationaliteit
- Leeftijd
- Woonwijk
- Geslacht
- Aantallen

Nationaliteit

De nationaliteiten waarvoor we in deze studie kiezen, zijn mensen van een Turkse, Marokkaanse en Molukse/Indische komaf. Voor deze specifieke nationaliteiten kiezen we omdat deze migrantengroepen het grootste aandeel vormen van de niet-westerse migranten in Maastricht¹

Leeftijd

Leeftijd is als criterium opgenomen om er zeker van te zijn dat het gaat om oudere 1^e en 2^e generatie niet-westerse migranten van minimaal 50 jaar of ouder. Het zijn met name deze groepen waarover weinig bekend is.

- De leeftijd van de Turkse en Marokkaanse 1e generatie mannen ligt tussen 70 – 90 jaar en bij de vrouwen tussen de 50 – 70 jaar. De leeftijd van de 2^e generatie ligt tussen de 50 – 60 jaar.
- Bij de Indische/Molukse doelgroep ligt de leeftijd van de 1^e generatie van zowel de mannen als vrouwen tussen de 70 – 90 jaar en van de 2^e generatie tussen de 50 – 60 jaar.

We hebben deelnemers gezocht die binnen de leeftijdscategorieën vallen van deze eerste en tweede generatie migranten van Turkse, Marokkaanse of Moluks/Indische afkomst.

Woonwijk

Woonwijk is als criterium opgenomen omdat de gekozen nationaliteiten vooral woonachtig zijn in bepaalde wijken van Maastricht. Gegevens over mensen met een Indisch/Molukse afkomst in Maastricht worden niet opgenomen in de beschikbare tabel van het CBS, maar wij weten dat deze voornamelijk woonachtig zijn in Heer, de Heeg en Heugem. Deze drie wijken maken onderdeel uit van de selectie. De keuze voor de andere wijken is gebaseerd op de hoogste percentage aantallen mensen met een Turkse of Marokkaanse afkomst in de verschillende wijken van Maastricht².

---

¹ Zie bijlage 'Bevolking naar etniciteit per buurt'

² Zie bijlage 'Bevolking naar etniciteit per buurt'

Geslacht

De verwachting is dat er mogelijk verschillen bestaan tussen de wijze waarop vrouwen en mannen leven en hun wensen rondom steun en zorg. Het is om die reden dat we er naar streven een gelijk aantal mannen en vrouwen per doelgroep te betrekken bij de interviews, zodat er een evenwichtig beeld kan worden geschetst.

Bij het zoeken naar mogelijke deelnemers aan de interviews bleek dat er meer vrouwen bereid waren om zich te laten interviewen, in vergelijking met mannen. Het is om die reden dat er in totaal 26 vrouwen zijn geïnterviewd en 14 mannen.

Aantallen

Vanuit de kwalitatieve onderzoekswereld weten we dat je bij zes interviews er van uit kunt gaan dat je resultaten met een grote aannemelijkheid representatief zijn, bij twaalf interviews is dat aantoonbaar zo³.

Wij hebben in totaal 40 interviews afgenomen. Als je uitgaat van zes verschillende doelgroepen hebben we in de helft van de gevallen een representatief aantal bereikt. In de overige gevallen zijn de aantallen klein en kunnen we alleen 'aanraken' wat hen bezighoudt.

De interviewers hebben verschillende pogingen ondernomen om het aantal benodigde interviews te realiseren. Allereerst door contact te leggen binnen hun eigen netwerk en daarna, toen bleek dat er binnen hun eigen netwerk een te beperkt aantal mensen bereid was mee te doen, zijn er sleutelfiguren binnen de verschillende doelgroepen benaderd. Hierdoor is het aantal deelnemers nog iets gestegen.

Een overzicht met samenvattende informatie van de geïnterviewde personen is gegeven in onderstaande tabel.

Doelgroep	Wijk	Leeftijd	Man	Vrouw	Totaal
Indisch/ Moluks	Caberg, Heer en Limmel	1 ^e generatie 70-90 jaar 2 ^e generatie 50-60 jaar	3	2	5
Marokkaans	Caberg, Heugem, Malberg, Malpertuis, Nazareth, Pottenberg, Wittevrouwenveld en Wyckerpoort	1 ^e generatie mannen 70-90 jaar 1 ^e generatie vrouwen 50-70 jaar 2 ^e generatie 50-60 jaar	9	18	27
Turks	Caberg, Daalhof, Nazareth, Wittevrouwenveld en Pottenberg	1 ^e generatie mannen 70-80 jaar 1 ^e generatie vrouwen 50-70 jaar 2 ^e generatie 50-60 jaar	2	6	8
Totaal			14	26	40

³ Boddy, C. R. (2016). Sample size for qualitative research. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 19(4), 426-432. doi:10.1108/QMR-06-2016-0053

2.2 Inhoud inventarisatie: de vragenlijst

We hebben voor het zoeken naar de antwoorden in deze inventarisatie besloten om gebruik te maken van een narratieve interviewstijl. Een narratieve interview methode houdt in dat tijdens het afnemen van de interviews de respondent zoveel mogelijk aan het woord is, met enige sturing daarbij van de interviewer. De interviews hebben een semigestructureerd opzet waarin de interviewers verwacht worden om een aantal standaardvragen te stellen en daarnaast in te spelen op datgene wat wordt ingebracht door de geïnterviewde persoon.

Deze wijze van interviewen sluit naar onze mening goed aan bij datgene wat wij willen weten, namelijk een beeld krijgen van het leven van deze doelgroep en het in beeld brengen van een mogelijke behoefte aan steun en zorg.

Elk interview start met een algemeen gedeelte, vervolgens stellen we een aantal leidende vragen die betrekking hebben op datgene wat we graag in beeld willen brengen en waar nodig maken we ruimte voor aanvullende onderwerpen.

De inleidende vragen zijn algemeen: Wanneer zijn de geïnterviewden naar Nederland gekomen, wat voor werk ze hebben gedaan, hebben ze veel familie in de buurt, hebben ze kinderen en kleinkinderen?

De leidende vragen hebben betrekking op de volgende thema's:

- Wonen: Kunt u eens vertellen, hoe vindt u het om in Maastricht te wonen, hoe vindt u het in de wijk waar u nu woont?
- Invulling dag: Kunt u eens vertellen hoe uw dag er uit ziet?
- Steun: Geeft u andere mensen steun, krijgt u zelf steun als u dat nodig heeft? Kunt u hier iets over vertellen?
- Zorg: Heeft u mensen waarvoor u zorgt? Kunt u hier iets over vertellen?
- Levensvreugde: Wat vindt u belangrijk in uw leven? Kunt u hier iets over vertellen?
- Uw oude dag: hoe ziet u deze? Kunt u hier iets over vertellen?

Aanvullende onderwerpen die besproken

Op de achtergrond zijn tijdens het afnemen van de interviews de onderwerpen voor participatie aangehouden, om te kijken in hoeverre er in het gesprek aanknopingspunten naar boven komen die daar op betrekking hebben om deze zodoende verder te bevragen.

De aanvullende onderwerpen zijn: vrije tijd, winkels en horeca, gemeentelijke algemene informatie, openbare gebouwen, gemeentelijke persoonlijke correspondentie, vervoer, en thuissituatie.

2.3 Werkwijze interviews

Alle interviews zijn in-persoon afgenomen. We hebben hiervoor gekozen omdat we op deze wijze verwachten een grotere kans op goede, inhoudelijke diepte-interviews te kunnen realiseren. De projectleider voor dit onderzoek is gekozen vanwege de persoonlijke kennis van de doelgroep, naast de aanwezige projectleidersvaardigheden.

De interviewers zijn geselecteerd op basis van hun interviewvaardigheid, waaronder bijvoorbeeld spontaniteit en inlevingsvermogen, én hun kennis van de taal van de respondenten. We gingen er van uit dat een groot deel van de respondenten moeite had met de Nederlandse taal, of alleen kennis had van de moedertaal. De geïnterviewden moesten in staat zijn om gewoon hun verhaal te kunnen vertellen en dat vraagt om interviewers die hun taal spreken.

Bij het zoeken naar respondenten is door de interviewers gebruik gemaakt van bestaande netwerken en 'sleutelfiguren' binnen de verschillende gemeenschappen. Met sleutelfiguren worden personen bedoeld met goede contacten tussen onze doelgroepen en de meer gevestigde organisaties zoals buurtcentra, vrijwilligersorganisaties in de verschillende wijken. Deze sleutelfiguren hebben een beter beeld van onze doelgroepen en hebben geholpen bij het leggen van contacten met de verschillende doelgroepen. Sleutelfiguren waren: Tevhid Moskee Maastricht voor de Turkse gemeenschap, Moskee El Fath voor de Marokkaanse gemeenschap en stichting Mutiara Maluku Maastricht voor de Molukse/Indische gemeenschap.

3 Bevindingen

In dit hoofdstuk geven we een beeld van datgene wat naar voren is gekomen uit de verhalen van de geïnterviewde respondenten. Wat ons in ieder geval duidelijk is geworden, is het verschil tussen de drie groepen migrantenouderen.

Hoewel er vaak wordt gesproken over de groep migrantenouderen, met andere woorden alle niet-westerse 1^e en 2^e generatie ouderen, komt er een duidelijk ander beeld uit de interviews. Wat we zien en ervaren is dat de oudere migranten van de verschillende doelgroepen, Indisch/Molukse, Marokkaans en Turks, zeer divers zijn wat betreft hun migratiegeschiedenis en hun sociaal-economische situatie. We zien verschillen tussen de drie doelgroepen, we zien ook verschillen binnen de doelgroepen, zij het in mindere mate.

Volgt nu een beschrijving van de uitkomsten van de interviews, waarbij we een onderscheid maken tussen de drie gemeenschappen en tussen de vrouwen en mannen in deze gemeenschappen.

Notabene

In de praktijk van de interviews geven respondenten wisselend antwoord op de leidende vragen en de aanvullende onderwerpen. Voor de uitwerking van de bevindingen betekent dit dat we trachten zoveel als mogelijk het verhaal van de geïnterviewde respondenten weer te geven, met de kanttekening dat we hier enige beperkingen in hebben ervaren.

3.1 Marokkaanse gemeenschap

In de beschrijving van de Marokkaanse gemeenschap maken we een onderscheid tussen vrouwen en mannen. Bij het uitwerken van de interviews hebben we gemerkt dat mannen en vrouwen vanuit een ander standpunt naar hun situatie kijken. Overigens komt die uiteindelijk vaak wel op hetzelfde neer, alleen gaat zien we daarbij verschillende invalshoeken. Het is om die reden dat het we beter vinden om dat onderscheid te maken.

3.1.1 Geïnterviewde vrouwen van Marokkaanse afkomst

We schetsen een beeld van achttien vrouwen van Marokkaanse afkomst. Eén op de drie vrouwen is meer dan 42 jaar geleden naar Nederland gekomen, de helft van de vrouwen is 37 – 40 jaar geleden naar Nederland gekomen, en de overige drie vrouwen zijn meer recent, tussen de 25 en 33 jaar geleden naar Nederland gekomen.

Nederlandse taal

Geen van de geïnterviewde vrouwen beheerst de Nederlandse taal, twee van hen spreken gebrekkig Nederlands en de overige spreken in het geheel geen Nederlands. Het merendeel van de geïnterviewde vrouwen heeft nooit gewerkt, enkelen werken of hebben gewerkt in de schoonmaak, omdat je dat kunt doen zonder de Nederlandse taal te spreken.

Reden voor komst

Allen zijn ze vanwege 'het huwelijk' naar Nederland gekomen. In de meeste gevallen woonden hun mannen al in Nederland en zijn ze hun man gevolgd, dan wel zijn hun huidige mannen vanuit Nederland naar Marokko gereisd om daar met hen te huwen en hen mee naar Nederland te nemen.

Bij aankomst in Nederland, geeft mevrouw (68 jaar) aan dat ze het een koud en somber land vond. Mensen waren anders, spraken een andere taal, waren afstandelijker en het eten was anders. Haar man stelde haar altijd gerust en gaf aan dat dit een tijdelijke situatie is. Het plan was altijd om uiteindelijk terug te gaan naar Marokko.

Over het wonen in de wijk

Vrijwel alle geïnterviewde vrouwen voelen zich prettig in de wijk of de buurt waar ze nu wonen. Sommigen hebben eerst elders gewoond waar het minder fijn was en zijn dan verhuisd naar een buurt waar ze zich wel thuis voelen. Enkele vrouwen benoemen het onderwerp niet, met name de vrouwen wiens man hen belemmert in het naar buiten gaan. Sommige vrouwen ervaren de wijk als prettig, maar tegelijkertijd ook afstandelijk. Een enkeling heeft helemaal geen binding met de wijk en de buurt waar ze woont.

Hoofdtak van het leven

Alle geïnterviewde vrouwen geven aan dat het zorgen voor je kinderen en voor je man de hoofdtak is van de vrouw. Daar ga je mee door zo lang als dat maar enigszins mogelijk is, ook al gaat het ten koste van je eigen gezondheid; de zorg voor de ander, meestal op hun leeftijd de kleinkinderen en de man, staat voorop. Ze vinden dit een gegeven dat hoort bij hun leven, hun cultuur en accepteren dit ook als zodanig.

Mevrouw (58 jaar) heeft helaas geen kinderen kunnen krijgen. Dit heeft ze als een enorm gemis ervaren in haar leven en dit ook een beetje beschouwd alsof ze gefaald heeft. Een van de belangrijkste taken voor een vrouw in het leven is het baren van kinderen. Dit is haar helaas niet gelukt.

Zorgen voor en over

Bij een groot deel, dertien van de achttien vrouwen, betekent dit ook de zorg voor de zieke man op zich nemen, vaak omdat de man de 'zorg van buiten' niet accepteert en het vanzelfsprekend vindt dat zijn vrouw deze zorg volledig op zich neemt. Meerdere vrouwen vragen zich af hoe het verder moet gaan in de toekomst, als ze zelf niet meer kunnen zorgen.

Haar man is te trots om zich door een ander dan haar te laten verzorgen. Zelf geeft mevrouw (66 jaar) aan niet te veel van haar kinderen te verwachten, echter hoopt ze wel dat ze later zullen bijdragen aan de zorg. Teruggaan naar Marokko was een droom die voor mevrouw al lang niet meer behoort tot de realiteit. Dit omdat mevrouw de middelen niet heeft om de zorg daar te bekostigen.

Lichamelijke gesteldheid

Een deel van deze vrouwen heeft flinke lichamelijke klachten en maakt zich zorgen over hoe lang ze nog zelf die ondersteuning kunnen bieden.

Een op de drie vrouwen die zijn geïnterviewd, geven aan knieproblemen te hebben, waardoor ze zich steeds moeilijker kunnen voortbewegen en moeilijker de trap op kunnen. Dat belet hen niet om te blijven zorgen voor hun man. En dan geeft een deel van de vrouwen aan dat hun man in meer of mindere mate depressief is, hetgeen hen zwaar valt omdat ze er zelf ook door geraakt worden en geen idee hebben hoe hiermee om te gaan en waar steun hiervoor te vinden.

Haar man is heel ziek geweest. Mevrouw (66 jaar) heeft in deze tijd alleen voor haar man gezorgd. Ze geeft aan dat de zorg toen heeft geleid tot een grote mate van overbelasting bij haar. Die overbelasting heeft ertoe geleid dat mevrouw zelf in depressie is geraakt.

Mevrouw (69 jaar) gaf aan tegen het einde van het ziekbed van haar man, dat zij het niet meer zag zitten. In stilte hoopte ze dat ze misschien zelf niet meer wakker zou worden. Op de vraag waarom ze dit niet met iemand in die tijd heeft gedeeld geeft mevrouw beschaamd antwoord: "Dit zeg je niet over de zorg voor je man".

Sociaal netwerk

De helft van de geïnterviewde vrouwen geeft aan over een sociaal netwerk te beschikken, graag met vriendinnen af te spreken en dit ook regelmatig te doen. De helft van de overige geïnterviewde vrouwen kent dit niet en heeft soms een, soms geen vriendinnen waarmee ze omgaan. Een aantal vrouwen geven ook aan hiertoe niet in staat te zijn gesteld omdat zij van hun man geen toestemming kregen om zich veel buitenshuis te bewegen. Enkele vrouwen geven expliciet aan zich eenzaam te voelen, met name omdat ze in een isolement leven en vrijwel geen contacten hebben buiten de deur.

Mevrouw (62 jaar) is met Corona opgenomen geweest in het ziekenhuis. Op het moment dat mevrouw naar huis mocht werd ze naar eigen gevoel geconfronteerd met het feit dat ze niemand heeft om op terug te vallen.

En dan is er nog een deel van de vrouwen die hier niets over zegt, en veel nadruk legt op de intensieve contacten in het gezin zelf, met kinderen en kleinkinderen en daar ook veel plezier uit te halen.

Mevrouw (65 jaar) geeft aan God heel dankbaar te zijn voor alles wat ze in haar leven heeft gekregen. Voor al het goede, maar benadrukt ook dankbaar te zijn voor alle beproevingen. Ze geeft aan dat ze het wel moeilijk vindt nu haar man niet meer werkt en zijn tijd veel in huis doorbrengt. Zij zou dit graag anders hebben gezien maar geeft aan dat er geen dag invulling is voor mannen zoals hij.

Steun van de kinderen

Een groot deel van de vrouwen geeft aan steun van de kinderen te ontvangen, omdat ze die nodig hebben, voornamelijk vanwege het taalprobleem. Het gaat meestal om steun in de vorm van het meegaan met het doen van de wekelijkse boodschappen in de supermarkt, het lezen van alle brieven die binnenkomen en het begeleiden van de vrouwen bij bezoeken aan huisartsen of ziekenhuis. Het komt voor dat hun kinderen daarvoor vrij moeten nemen, en het komt ook voor dat hun kinderen 'van ver' moeten komen om hen hierin te begeleiden.

De meeste vrouwen geven aan deze steun vanzelfsprekend te vinden, zij hebben ze immers opgevoed en nu kunnen ze iets terugdoen, enkele vrouwen geven aan dat zij hun kinderen niet te veel tot last willen zijn in deze en daarom, bijvoorbeeld het bezoek aan de huisarts uitstellen totdat het echt niet meer gaat.

Steun van vriendinnen of kennissen

Enkele vrouwen geven ook aan dat zij met een vriendin of kennis naar de supermarkt gaan, of naar de huisarts, omdat hun vriendin of kennis de Nederlandse beheerst en zij dan voor haar kunnen 'tolken'.

Zorg door de kinderen

Als het gaat om de zorgvraag en de invulling door hun kinderen, zien we een ander beeld. Een deel van de geïnterviewde vrouwen verleent zorg of heeft veel zorg verleend en weet als geen ander hoe zwaar dat is en wil dat haar kinderen niet aandoen. Andere vrouwen geven aan hierin geen verwachting te hebben naar hun kinderen toe, met name omdat hun kinderen hun eigen volle leven hebben.

Mevrouw (65 jaar) geeft aan dat ze hoopt in het leven niet veel ouder te worden omdat de gedachten van haar oude dag mevrouw een benauwd gevoel geven. Haar kinderen wil ze niet met die zorg belasten die hebben al genoeg aan hun hoofd.

Mevrouw (68 jaar) geeft aan dat ze hoopt niet heel oud te gaan worden. Zij geeft aan dat ze anderen niet wil belasten met de volledige zorg voor zichzelf. Mevrouw weet als geen ander hoe zwaar het is om voor een ander te zorgen. In Marokko kun je die zorg verdelen onder de vrouwelijk familieleden. Hier in Nederland is het onmogelijk om dit te verlangen van haar dochters. Het leven is hier anders. Mevrouw benadrukt dat ze hoopt het niet te hoeven meemaken.

Dan zijn er ook vrouwen die aangeven het, net als de steun, als een vanzelfsprekendheid te zien dat hun kinderen later, als dat nodig is, voor hen gaan zorgen. Meestal hebben ze hierover nog niet gepraat met hun kinderen, ze gaan er gewoon van uit dat dat gaat gebeuren. Wederom vanuit het idee dat zij als moeder eerst voor haar kinderen heeft gezorgd toen ze het nodig hadden en dat hun kinderen voor hen zorgen als zij het nodig gaan hebben.

Zorg door familie in Marokko

Als er een zorgvraag ontstaat, verwacht een drietal vrouwen dat zij door hun familie in Marokko zullen worden opgevangen, door een zus of andere familieleden. Ze hebben soms wel, soms niet besproken met hun familie in Marokko.

Openheid voor verzorgingshuis

Het merendeel van de geïnterviewde vrouwen staat alleen open om naar een verzorgingshuis te gaan, als dit een huis op islamitische grondslag is. Dan zouden ze er met plezier naar toe gaan, er zelfs naar uitkijken. Een islamitisch verzorgingshuis zou aansluiten bij hun geloof, hun taal, hun eten en hun gewoontes, hetgeen niet het geval is in een Nederlands verzorgingshuis, met Nederlandse bewoners en verzorgers.

3.1.2 Geïnterviewde mannen van Marokkaanse afkomst

Het betreft negen mannen van Marokkaanse afkomst. Degenen wiens leeftijd bekend is, zijn alle boven de zeventig jaar. Op één na, zijn alle geïnterviewde mannen ongeveer vijftig jaar geleden naar Nederland gekomen, een man is iets later, 41 jaar geleden naar Nederland gekomen.

Reden voor komst

Het merendeel van de geïnterviewde mannen kwam naar Nederland om geld te verdienen om de achtergebleven familie in Marokko te ondersteunen, enkelen kwamen om zelf geld te verdienen. Een geïnterviewde man vertelde dat hij naar Nederland kwam om onder het strenge juk van zijn vader uit te komen en tegelijkertijd geld te verdienen.

Meneer (76 jaar) geeft aan dat de eerste jaren in Nederland moeizaam verliepen. Het werk ging hem goed af maar de Nederlandse cultuur vond hij maar vreemd. Hij is de zoon van een Imam en is zeer religieus opgevoed. De omslag was voor meneer iets te groot. Als hij opnieuw de keuze had mogen maken zou hij misschien niet hier zijn komen werken.

Nederlandse taal

Twee van de geïnterviewde mannen beheerst de Nederlandse taal, vier van hen spreken de taal niet en van de overigen is het niet bekend in hoeverre ze de taal beheersen. Een aantal zijn eveneens analfabeet in de Marokkaanse taal omdat het in hun tijd geen gewoonte was om naar school te gaan, daar was geen tijd voor, je moest helpen op het land of anderszins om de familie te ondersteunen.

Over het wonen in de wijk

De mannen zijn veelal tevreden over hun woonplek en de wijk waarin ze wonen. Een enkeling heeft minder positieve ervaringen gehad op eerdere woonplekken, ervaart dat nu niet meer. Een van hen merkt op dat het leven wordt gevormd met wat je er zelf investeert, volgens hem had hij overal in Maastricht kunnen wonen en het naar zijn zin kunnen hebben. Een ander geeft aan dat het prettig is in de wijk, echter nooit zo prettig als in zijn huis in de bergen in Marokko.

Daginvulling

De geïnterviewde mannen verblijven graag in de moskee, een deel van hen verblijft er dagelijks. Een deel van hen zou dit graag willen maar ziet daartoe geen mogelijkheid omdat het gebedshuis te ver van hun wijk af ligt; over de brug aan de andere kant van het water. Iedereen die 'aan die kant' woont, geeft aan heel blij te worden als er een moskee aan 'hun kant' zou komen. Dan kunnen ze er vaker naar toe.

Hun daginvulling hangt af van de mate waarin ze nog actief kunnen zijn. Een deel bezoekt dagelijks de moskee, spreekt af met vrienden en doet boodschappen, een enkeling fietst en wandelt ook nog.

Meneer (75 jaar) probeert elke dag een beetje buiten te komen. Meneer geeft aan dat, op twee mensen na zijn vrienden niet meer in leven zijn. Deze zijn al een paar jaar geleden overleden. Meneer wandelt nu voornamelijk alleen en anders met een van zijn zonen.

Een aantal geïnterviewde mannen geeft aan het steeds zwaarder te vinden om 'de dagen door te komen', hun lichaam wil niet meer, in vergelijking met vroeger toen ze gezond en sterk waren.

Steun van vrouw

Een man is weduwnaar en een man is gescheiden. De overige geïnterviewde mannen geven aan steun van hun vrouw te ontvangen en hen daar dankbaar voor te zijn, tegelijkertijd ook aangevend dat dit voor hen een vanzelfsprekendheid is, vanuit de rol van de vrouw in hun cultuur en geloof.

Steun van kinderen

Ze ontvangen ook steun van de kinderen, deels omdat ook dit een vanzelfsprekendheid is. Een deel van de geïnterviewde mannen heeft hierin hun verwachtingen bijgesteld, hun kinderen zijn 'niet meer de kinderen van vroeger'; ze geven steun als zij als vader erom vragen, zijn ook bereid om te helpen maar zullen het minder uit zichzelf oppakken.

Hun kinderen steunen hen in het huishouden, boodschappen doen, regelen van papierwerk en het begeleiden bij bezoeken aan artsen. Een man geeft aan hiervoor de steun van zijn zoon te vragen, hij wil liever niet dat zijn dochters met hem meegaan omdat het soms kan gaan over dingen waarvan hij liever niet heeft dat zijn dochters het horen.

Steun van vrienden

Sommige van de geïnterviewde mannen spreekt ook over steun van vrienden. Veelal gaat het dan over het tolken bij taalproblemen als ze uitstapjes maken. Een man geeft aan 'het dan minder spannend' te vinden om zich buitenshuis te begeven.

Lichamelijke gesteldheid

Een deel van de geïnterviewde mannen spreekt over lichamelijke klachten, een enkeling geeft aan zich nog fit te voelen. Tussen de regels door wordt met regelmaat impliciet aangegeven dat 'het allemaal niet meer zo gemakkelijk gaat'. Tegelijkertijd uiten de mannen hun dankbaarheid over het leven, en de beproevingen die daarbij horen en het accepteren daarvan, hetgeen onderdeel is van het islamitisch geloof.

Meneer (75 jaar) geeft aan dat ziekte heel persoonlijk is, niet iedereen hoeft te weten wat iemand heeft. Ziekte is volgens hem in de Islam ook een test in je leven om je zien hoe je hiermee zult omgaan.

Over eenzaamheid en geluk

Eenzaamheid wordt door twee geïnterviewde mannen genoemd, omdat hun vrouw is overleden en ze nu geen aanspraak meer hebben, omdat hun lichamelijke klachten ervoor zorgen dat ze zich niet meer gemakkelijk buitenshuis kunnen bewegen. In hoeverre de overige geïnterviewde mannen zich eenzaam voelen wordt uit de interviews niet duidelijk. Zoals een van de mannen aangeeft is hij gelukkig, omdat hij zichzelf niet toestaat om ongelukkig te zijn, dat hoort bij de islam, je lot accepteren, en daar horen beproevingen van eenzaamheid en somberheid bij en het is aan jezelf om hier iets mee te doen.

Als er zorg nodig is

Als het over 'zorg' gaat geven de geïnterviewde mannen aan deze bij voorkeur niet van externen te willen ontvangen. Een enkeling noemt zich daar te trots voor, een ander geeft aan dat dit niet in hun cultuur past en weer anderen willen gewoon geen onbekenden in hun huis.

Op een enkeling na, verwachten de meeste geïnterviewde mannen ook niet dat hun kinderen de zorg voor hen zullen opnemen. Als de zorg onontkoombaar is, zouden ze blij worden als ze die in een islamitisch verzorgingshuis zouden kunnen ontvangen; een verzorgingshuis waarin ze zichzelf en hun levenswijze in zouden kunnen herkennen.

Het einde

Een deel van hen kijkt min of meer uit naar het naderende einde, ziet het als onderdeel van het leven en heeft er vrede mee. Een enkeling spreekt de verwachting uit dat het einde komt voordat hij echt hulpbehoevend wordt, om zo zijn kinderen te ontlasten.

Terugkeren naar Marokko

Op hun oude dag terugkeren naar Marokko, speelt bij een enkeling nog door het hoofd. De overigen die hierover spreken, zien deze optie als niet reëel, vanwege de gezondheidszorg die ze nodig hebben, die in Nederland beter is dan ginder, en omdat hun kinderen en kleinkinderen hier wonen en ze daar graag bij willen blijven.

3.2 Molukse/Indische gemeenschap

In de beschrijving van de Molukse/Indische gemeenschap maken we eveneens een onderscheid tussen vrouwen en mannen, vanwege de mogelijke verschillen tussen vrouwen en mannen.

3.2.1 Geïnterviewde vrouwen van Molukse/Indische afkomst

De twee geïnterviewde vrouwen zijn allebei rondom hun vijftiende jaar naar Nederland gekomen. Voor de een is dat zestig jaar geleden, voor de ander inmiddels meer dan zeventig jaar geleden.

Nederlandse taal, werk

Beide vrouwen spreken vloeiend Nederlands, en beiden hebben een werkend leven gekend.

Daginvulling

In haar vrije tijd wandelt de als eerste geïnterviewde vrouw graag, doet haar boodschappen alleen en gaat naar line dansen; vroeger actief meedoend, nu kijkend naar vriendinnen die het nog steeds doen. Zij spreekt ook af met vriendinnen, bezoekt haar kinderen en kleinkinderen en gaat met regelmaat naar Indische middagen die wat haar betreft vaker dan nu mogen worden georganiseerd. De tweede geïnterviewde vrouw is dementerende, woont samen met haar jongste dochter en vooral boos op de Nederlandse regering, ze wil terug maar kan niet meer terug.

Wonen in de wijk

De als eerste geïnterviewde vrouw voelt zich prettig in de wijk waar ze woont en heeft goed contact met haar burens. De andere heeft zich hierover niet uitgesproken.

Steun en zorg

De eerste geïnterviewde vrouw geeft veel steun aan haar kinderen en kleinkinderen, heeft zelf geen steun nodig, weet wel dat haar kinderen altijd voor haar klaar staan als dat wel het geval zou zijn. Ze heeft voor haar man gezorgd toen hij ziek was, en heeft ook hulp ingeschakeld toen het niet meer alleen ging. Ze geniet van elke dag, en hoopt nog lang gezond te blijven.

Mevrouw (75) geniet nog elke dag van het leven. Kijkt vooral niet meer terug naar wat geweest is. En probeert het beste ervan te maken.

De tweede geïnterviewde vrouw krijgt veel steun van haar kinderen, kleinkinderen en een goede vriend. Dagelijks wordt ze persoonlijk verzorgd en wordt er voor haar gekookt. Soms nemen ze haar mee naar de OLV, om een kaarsje op te steken. Ze heeft geen behoefte om meer te vertellen, wil vooral graag terug naar Indonesië.

3.2.2 Geïnterviewde mannen van Molukse/Indische afkomst

Van de drie geïnterviewde mannen zijn er twee in Nederland geboren en de derde is als baby naar Nederland gekomen.

Over werk en wijk

Twee van hen zijn met pensioen, de derde werkt nog. Ze voelen zich prettig in de wijk waar ze wonen, alle voorzieningen die ze nodig hebben zijn er, inclusief voldoende winkels. Ze hebben goed contact met hun burens, en met anderen in de wijk.

Daginvulling en welbevinden

Alle drie genieten ze met volle teugen van het leven, van hun gezin, familie en vrienden om hen heen. Ze vullen hun dagen met respectievelijk muziek maken, sporten, in de tuin werken, zingen in een koor en als vrijwilliger werken in het Molukse gemeenschapshuis.

Over dankbaarheid, steun en zorg

Ze zijn dankbaar voor hun goede gezondheid en alle drie geven ze steun aan anderen. Ze vinden het vanuit hun cultuur ook normaal om voor anderen te zorgen. Zelf hebben ze geen steun nodig of nodig gehad, behalve een van hen die vroeger steun van zijn ouders kreeg bij de opvang van zijn kinderen. Ze weten dat ze voor steun en zorg op hun kinderen kunnen terugvallen als dat nodig mocht zijn.

Meneer (70 jaar) geeft aan dat de gemeente Maastricht nooit echt heeft gevraagd waar de Molukse gemeenschap behoefte aan heeft. Tevens zijn er nog steeds Maastrichtenaren die niets weten van het bestaan van Molukse mensen binnen de gemeente Maastricht.

Terug naar de Molukken

Een van hen geeft aan nooit in een verzorgingshuis te willen komen, dan gaat hij terug naar de Molukken, want daar voelt hij zich het prettigst. De ander geeft aan juist zeker gebruik te maken van de instanties en de steun vragen waar hij recht op heeft.

3.3 Turkse gemeenschap

In de beschrijving van de Turkse gemeenschap maken we evenals bij de overige twee beschreven doelgroepen, een onderscheid tussen vrouwen en mannen, vanwege de mogelijke verschillen tussen vrouwen en mannen.

3.3.1 Geïnterviewde vrouwen van Turkse afkomst

Drie van de zes vrouwen zijn tegen de zestig qua leeftijd, een is net vijftig en de overige twee zijn respectievelijk 64 en 73 jaar. Op een vrouw na, zijn ze allemaal meer dan veertig jaar geleden naar Nederland gekomen.

Reden om naar Nederland te komen

Hun motivatie om naar Nederland te komen, was bijvoorbeeld omdat hun man hier wilde gaan studeren, of omdat hun man al hier in Nederland werkte of omdat hun vader hier al werkte.

Mevrouw (64 jaar) voelt zich welkom in Nederland, maar niet thuis. Zoals ze aangeeft, ze denkt er iedere dag aan om terug te keren, maar weet tevens ook dat ze dit niet meer zal doen.

Nederlandse taal

De helft van de vrouwen geeft aan zich enigszins in het Nederlands verstaanbaar te kunnen maken, twee vrouwen spreken de taal vrijwel niet en van een vrouw is het onbekend of ze de Nederlandse taal spreekt.

Mevrouw (51 jaar) heeft destijds zelf wel een taalcursus gevolgd, toen ze hiernaartoe kwam, maar dat was het ook. Mevrouw wist niet goed hoe ze zich hier moest inburgeren en waar ze moest beginnen. De taalcursus was net voldoende om hier en daar enkele gesprekken te voeren, maar verder dan dit kwam ze ook niet.

Werkend leven

Vier van de zes geïnterviewde vrouwen hebben nooit gewerkt, ook die behoefte niet gehad. De overige twee hebben wel gewerkt, een als kostwinster omdat ze alleenstaande moeder is, de ander als bijverdienste, boven op het inkomen van haar man die kostwinner is.

Over wonen in de wijk

Alle geïnterviewde vrouwen geven aan het prettig te vinden in hun huis en in de wijk waar ze wonen. Enkele van hen zijn zeer actief of actief geweest in hun wijk; de een door allerlei activiteiten te organiseren voor de vrouwelijke Turkse gemeenschap, de ander door zich in te zetten voor vluchtelingen in hun wijk en hen te voorzien van spullen, meubels en vaak ook eten. Een derde vrouw is actief in de moskee waar ze haar man ondersteunt bij zijn activiteiten voor de moskee.

Daginvulling vroeger en nu

Ze hebben gedurende hun leven vooral voor het huishouden en hun kinderen gezorgd. Het zorgen voor het huishouden, hun man en de kinderen gaf en geeft hun veel voldoening. Tegelijkertijd, nu bij de meeste van hen de kinderen de deur uit zijn, is er tijd voor meer ontspanning.

Vrijwel allemaal zoeken ze die ontspanning door samen te zijn met vriendinnen, waarmee ze thuis, in de supermarkt of in de moskee afspreken. Een van hen is ook veel gaan lezen om zichzelf verder te ontwikkelen, een ander brengt veel tijd door met kinderen en kleinkinderen, en weer een ander heeft een groentetuintje waar ze met regelmaat te vinden is om haar planten te verzorgen.

Mevrouw (74 jaar) geeft aan dat er buiten een taalcursus, verder geen hulp is aangeboden vanuit eventuele instanties om echt in te burgeren. Ze vindt het raar dat de overheid/gemeente verwacht dat zodra mensen de taal beheersen, hier een leven zouden kunnen leiden. Ze komt immers terecht in een vreemd land, en het enige wat ze aanbieden is een taalcursus.

Steun van kinderen

De meesten van deze Turkse vrouwen hebben geen steun nodig. Een enkeling wel vanwege gezondheidsklachten en krijgt deze steun zowel van haar kinderen en kleinkinderen als van de professionele hulpverlening zoals de fysiotherapeut en de thuiszorg.

Een andere vrouw geeft aan wel veel steun te krijgen van haar kinderen, vooral als het gaat om dingen te regelen voor haar huis, als er dingen kapot zijn in haar huurhuis. Voor het overige zijn de geïnterviewde vrouwen vooral bezig met anderen steun te geven en te genieten van het leven, hun kinderen, kleinkinderen en vriendinnen.

Terugkeren naar Turkije

Een aantal van hen denkt aan terugkeer, sommigen zijn er dagelijks mee bezig. De mensen in Turkije zijn warmer in de omgang en er is meer saamhorigheid onder de mensen in vergelijking met het leven in Nederland, in Maastricht. Tegelijkertijd zien ze zichzelf niet teruggaan, vanwege hun kinderen en kleinkinderen die hier wonen en ook hun vriendinnen die ze liever niet missen. Een enkele vrouw geeft aan wel terug te gaan, de kinderen zijn de deur uit en er zijn nog geen kleinkinderen. Alle andere vrouwen geven aan dat ze het hier nu prima vinden zoals het nu is, dan wel hebben ze er vrede mee.

3.3.2 Geïnterviewde mannen van Turkse afkomst

Beide geïnterviewde mannen zijn 34 jaar geleden naar Nederland gekomen, om te huwen met een vrouw die al in Maastricht woonde.

Werkend leven

Ze werken allebei, hebben leuk werk en hebben bewust gekozen voor het werk dat ze nu uitvoeren. Ze zijn tevreden met het huis waarin ze wonen en voelen zich thuis in de wijk waar ze wonen.

Vrije tijd

Een van hen is in zijn vrije tijd actief in de moskee en de islamitische basisschool, de ander heeft een druk werkend leven en spendeert zijn spaarzame vrije tijd met het ondernemen van activiteiten met zijn vrienden, zoals theedrinken in de moskee of uit eten gaan.

En verder

Een van hen heeft moeten wennen aan de discriminatie die hij ervoer en niet kende in Turkije, de ander heeft hier geen ervaring mee.

Een van hen geeft aan een taalcursus te hebben gevolgd, en kwam er snel achter dat dit niet voldoende was om in te burgeren, daarvoor is er meer nodig dan alleen de taal te spreken.

Meneer (58 jaar) geeft aan veel te zijn gediscrimineerd en dat dit wel even wennen was voor hem. Hij vindt dat de gemeente te weinig inburgeringsinitiatieven heeft getoond destijds toen hij naar Nederland kwam. Enkel een taalcursus is volgens hem niet genoeg. Ook vindt hij dat er nog steeds veel racisme voorkomt. Hij maakt dit bijna dagelijks mee bij omwonenden bij de islamitische basisschool en snapt niet waarom dit niet wordt aangepakt vanuit de gemeente.

Steun van vrouw en kinderen

Beiden hebben geen steun of hulp nodig, ze functioneren prima en verdienen voldoende om goed te kunnen leven. Hun vrouwen hoefden niet te werken, mocht wel als ze dat wilden, naast het voeren van de huishouding en het zorgen voor de kinderen.

Terugkeer naar Turkije

Beiden hebben gedurende hun gehele leven in Maastricht hun geboorteland Turkije gemist, voor een van hen is dat reden om, zo gauw het kan, terug te keren en dan zijn gepensioneerde tijd in Turkije door te brengen. Hij kan dat omdat hij een eigen klussenbedrijf heeft opgezet en zijn twee zonen nu bij hem werken en zijn goedlopende bedrijf zullen overnemen. Voor de ander is het prima om in Maastricht te blijven, hij is tevreden met het leven zoals het nu is.

3.4 Samenvattend

Als we een eerste scan op deze bevindingen loslaten, wordt snel duidelijk dat veel niet-westerse migrantenouderen gemeen hebben tot de meest kwetsbaren in de samenleving te behoren. Met name geldt dit voor de migranten van Marokkaanse en Turkse afkomst van de eerste generatie. Dit heeft te maken met een laag opleidingsniveau, een deel van hen is nooit naar school geweest, een ontbrekende of beperkte beheersing van de Nederlandse taal en een lage sociaal-economische positie. In mindere mate geldt dit voor de geïnterviewde deelnemers van Molukse/Indische afkomst.

De **Marokkaanse doelgroep** kenmerkt zich door het feit dat hun tijdelijke komst is omgezet in een ongeplande permanente vestiging in Nederland. Hier heeft deze doelgroep voorafgaand aan hun komst in Nederland geen rekening mee gehouden. Een groot deel van hen beschikt niet over de kennis van de Nederlandse taal, is vaak ongeletterd en heeft zich niet verdiept in de Nederlandse samenleving. Deze samenkomende omstandigheden hebben ertoe geleid dat het moeizaam is om te participeren binnen de samenleving. Tevens zien we dat deze doelgroep zeer afhankelijk is van hun kinderen. Het is voor veel mensen binnen deze doelgroep ondenkbaar zonder hun kinderen te kunnen functioneren binnen de huidige samenleving. Naast de ongeletterdheid, het niet spreken van de Nederlandse taal spelen er veel culturele aspecten mee waardoor deze doelgroep zichzelf deels een goede integratie heeft ontnomen.

Verder zien we dat deze doelgroep zich met name kenmerkt door stilte en taboe. Men kampt in alle stilte met depressie en eenzaamheid, en ze weten zich geen raad met deze gevoelens. Ook zit deze doelgroep in een fase van verwarring over hun oude dag. Beseffende dat hun uiteindelijk terugkomst naar het land van herkomst waarschijnlijk geen doorgang heeft verkeren ze in grote onzekerheid. Ze weten dat ze hulp kunnen krijgen bij de gemeente, weten ook dat deze hulp niet altijd in huis zal worden geaccepteerd en als wel, dan weten ze niet welke vorm deze hulp heeft en waar deze kan worden aangevraagd.

De **Molukse/Indische gemeenschap** voelt zich in het algemeen prettig en woont met plezier, vaak in een omgeving van gelijkgezinden. De integratie in de Nederlandse gemeenschap is minder, er bestaat het idee dat er onvoldoende begrip is vanuit de Maastrichtse gemeente over wat zij als Molukse/Indische gemeenschap nodig hebben. Veel mensen binnen deze doelgroep hebben in het land van herkomst al enige kennis van de Nederlandse taal opgedaan of hebben dit later, in Nederland geleerd. Door de kennis van de werking van de maatschappij en de beheersing van de Nederlandse taal weten zij waar steun en zorg te regelen indien ze deze nodig hebben. Ze weten waar ze recht op hebben, vinden het toch fijn als dit binnen persoonlijke kringen kan worden gedaan.

De **Turkse gemeenschap** heeft raakvlakken met de Marokkaanse doelgroep als het gaat over het terugkeren naar het land van herkomst. Ook bij deze doelgroep was het nooit de planning geweest zich permanent te vestigen in Nederland. De motivatie om mee te doen in de samenleving is evenwel groter dan bij de Marokkaanse gemeenschap. Wel hadden ze graag meer steun gehad in het integreren, alleen een taal cursus is niet voldoende. Voor het overige zijn ze tevreden, de meesten willen graag hier blijven. Als ze steun en zorg nodig zouden hebben, zouden ze graag meer handvaten willen hebben over waar dit kan. Tegelijkertijd hechten ze veel waarde aan zorg voor en van hun naasten. De meesten van hen denken met grote regelmaat aan hun geboorteland, hebben tegelijkertijd besloten in Maastricht te blijven omdat ze het hier goed hebben.

4 Conclusie

Dit rapport beschrijft de bevindingen van het project 'Maastricht onder de radar'. Uit de bevindingen beschreven in hoofdstuk 3, kunnen we een aantal conclusies trekken, die we puntsgewijs weergeven:

- We zien vooral veel aangeleerd en gesocialiseerd gedrag in de eigen cultuur en religie. Dit geeft de geïnterviewden een houvast, en is richtinggevend voor hun kijk op en deelname aan de Nederlandse samenleving. Veel, en vooral vrouwen, presenteren in dit verband een houding van 'mond houden, niet klagen en dankbaarheid'. Deze attitude refereert tevens aan een specifieke man-vrouw verhouding, waarin van vrouwen vooral dienstbaarheid verwacht wordt.
- Ook de culturele en religieuze aspecten spelen een grote rol bij de niet-westerse migranten ten aanzien van de bereidheid van afnemen van zorg. De Marokkaanse en Turkse gemeenschap hecht veel waarde aan de rolverdeling in een huishouden waarbij de vrouw vrijwel alle zorgtaken op haar neemt. Het is een vanzelfsprekendheid binnen deze gemeenschap dat de vrouw deze taken op zich neemt, zonder enige hulp van buitenaf. De levenskwaliteit van met name de vrouwen binnen deze gemeenschappen neemt hierdoor met de jaren meer en meer af.
- De kennis van de Nederlandse samenleving is afwezig of beperkt, mede omdat er nooit in hen geïnvesteerd is in 'integratie'. Men kwam hier om te werken, andere activiteiten waren irrelevant. Dit gebrek aan investering betaalt zich uit in een onwetendheid over mogelijkheden tot ondersteuning. Dit belemmert ernstig het 'gebruik' van de Nederlandse verzorgingsstaat.
- Er is weinig contact met mensen buiten de eigen kring. Die eigen kring bestaat vaak uit eigen kinderen en kleinkinderen en eventueel, daaropvolgend, de eigen groep in de samenleving, oftewel: er zijn weinig 'interculturele' contacten.
- Er is een gevoel van het ervaren van onvoldoende begrip vanuit de gemeente Maastricht over de behoeften van deze doelgroepen op het moment dat ze inwoner van Maastricht worden, hetgeen het integreren moeilijker maakt.
- De zorg die nu wordt afgenomen bij de gemeente is minimaal. Met name wordt er steun en zorg geboden door de directe omgeving. De directe omgeving, veelal bestaande uit kinderen met eigen gezinnen en een werkend leven, is onvoldoende adequaat in staat om kwalitatieve zorg aan te bieden, en dit in de toekomst te kunnen blijven doen.

5 Aanbevelingen

Wanneer we in Maastricht de situatie van degenen die zich nu onder de radar bevinden, willen verbeteren, als het gaat om hun participatie, zou het goed zijn als de gemeente de volgende aanbevelingen zou willen omzetten in concrete stappen die moeten leiden tot die noodzakelijke verbetering.

We bevelen aan:

- Verbeter de samenstelling van de wijkteams, door zorg te dragen voor een betere weerspiegeling. Dat betekent een samenstelling die de inwoners weerspiegelt binnen de wijken waar veel niet-westerse migranten wonen. Kortom, geef bij de werving van medewerkers van wijkteams extra aandacht aan het in dienst nemen van personen met een niet-westerse achtergrond. En die zijn er, met de juiste papieren.
- Zorg voor een betere informatievoorziening over de mogelijkheden tot zorg binnen de gemeente Maastricht aan de niet-westerse migranten van de 1^e en 2^e generatie. Realiseer dit door informatiebijeenkomsten te organiseren op plekken binnen de gemeenschappen waar veel migranten elkaar treffen zoals buurthuizen en gebedshuizen.
- Creëer een ruimte om vereenzaming tegen te gaan, waar niet-westerse migranten elkaar kunnen treffen en sociale contacten opdoen. In een dergelijke ruimte is het meteen mogelijk om eventuele zorgbehoeftes te signaleren.
- Stel de huidige verzorgingshuizen en verpleeghuizen meer open voor andere culturele en religieuze achtergronden. Doe dat door de toegankelijkheid voor hen te vergroten en meer aan te sluiten bij de culturele behoeften van de niet-westerse migranten. Het aanbod aan ouderen die dit willen, is er, nu nog invulling geven.

Vanuit de begeleidingscommissie: een reflectie

Het concepteindrapport lezend constateren we als begeleidingsgroep dat het project geslaagd mag heten. Dit omdat het vooral zicht geeft op hetgeen onder de radar gebleven is voor de representanten van formele instanties .

Kortom komt het erop neer dat zorgvragen die onder de doelgroep leven, overwegend niet als mogelijke zorgvragen gedeponereerd worden bij mogelijke instanties. Daarmee zijn deze overwegend niet bekend bij deze instanties Dit heeft te maken met ontbreken van voldoende kennis van de Nederlandse taal en onvoldoende kennis van de sociale kaart en vooral de sociaal-culturele achtergrond van de deelnemende respondenten.

Gebleken is dat de opvatting geldt dat ervaren problemen niet gepersonaliseerd naar buiten gebracht kunnen worden omdat daarbij de code blijkt te gelden dat hiermee de geldende intimiteit geschonden wordt. Het is richting interviewers meer dan prijzenswaardig dat het hen gelukt is de geïnterviewden tot openheid te brengen. Daarmee kan de keuze van een kwalitatief, narratief onderzoek en 'type interviewers' geslaagd genoemd worden: zelfde geslacht, dezelfde sociaal-culturele achtergrond, kennis van de Marokkaanse, Turkse of Moluks/Indische taal en belofte tot anonimiteit bij de rapportage. De gevolgde saturatie benadering, zijnde interviewen en pas dan stoppen met insluiten van nieuwe respondenten zodra vrijwel gebleken is dat geen nieuwe informatie verwacht mag worden, is overwegend geslaagd gebleken.

Het resterende probleem is dat, gegeven de zorgloketten, de levende problemen in het dagelijks leven onder vooral de Turkse en Marokkaanse ingeslotenen daar onvoldoende bekend zijn. We mogen stellen dat er sprake is van sociale deprivatie onder onze doelgroepen, vooral onder die met Marokkaanse en Turkse achtergrond. Zij blijken nog meer dan die met een Indische / Molukse gedepriveerd te zijn. Dit betekent dat zij, vergeleken met andere Nederlanders een structurele achterstand hebben in vele schaarse goederen, beginnend met informatie en toegang tot loketten waar praktische en emotionele steun geboden kan worden. Dit laatste geldt minder voor de Molukse/Indische doelgroep. Deze beheerst immers de Nederlandse taal en heeft overwegend een christelijke achtergrond. Dit leidt ertoe dat vooral onder de Marokkaanse en Turkse Nederlanders er geen voldoende afstemming kan plaatsvinden tussen zorgbehoeften/ zorgvraag enerzijds en zorgaanbod anderzijds .

Deze belangrijke conclusie dwingt ons, én de verantwoordelijke instanties tot nader beraad over het te volgen beleid. De interviewers in ons onderzoek kunnen hierbij van groot belang zijn . Het onderliggende onderzoek schept vanuit de begeleidingsgroep en de projectgroep verplichtingen naar de onderzochte populatie richting gemeente . Het rapport mag niet in enige bureaucratische lade verdwijnen, gelet op de geconstateerde nood.

Namens de begeleidingsgroep:

Dr. Frans van der Horst, medisch socioloog Maastricht University

Huup Peters, secretaris Maastricht voor Iedereen

Dr. Nol Reverda, emeritus Lector Sociale Integratie en Demografische Transitie, Zuyd Hogeschool

Dr. Brigitte van Lierop, founder Frans Nijhuis Stichting

Bijlagen

Bevolking naar etniciteit per buurt

		Turken		Marokkanen		Surinamers	Antillianen en Arubanen	Grieken	Italianen	(ex-) Joegoslaven	Kaapverdianen	Portugezen	Spanjaarden	Tunesiers	Vietnamezen	Irakezen	Iraniers	Somaliërs	Ethiopiërs	Overige allochtonen	Autochtonen	Totaal	
0 centrum	00 binnenstad	31	2%	4	0.2%	8	16	16	63	17	0	3	29	2	4	3	9	0	0	823	1011	2039	
	01 jekerkwartier	5	0%	2	0.1%	1	5	3	35	7	0	1	13	0	2	1	3	0	1	578	938	1595	
	02 kommelkwartier	19	1%	5	0.3%	3	15	15	41	4	1	8	21	1	1	0	10	1	1	794	1414	2354	
	03 statenkwartier	22	1%	27	1.5%	11	19	8	75	15	0	10	40	0	5	6	10	0	3	1265	2059	3575	
	04 boschstraatkr	18	1%	15	0.8%	4	15	2	43	13	0	5	18	0	5	7	3	0	1	524	1090	1763	
	05 st.maartensprt	44	3%	34	1.9%	5	10	4	26	15	0	2	25	6	6	4	12	5	3	463	1035	1699	
	06 wyck	28	2%	18	1.0%	20	26	31	85	33	0	15	59	1	4	8	25	1	0	1597	3326	5277	
1 wijk zuid-west	10 villapark	9	1%	3	0.2%	12	13	5	34	5	0	6	41	2	0	3	1	0	0	609	2418	3161	
	11 jekerdal	1	0%	2	0.1%	1	9	1	8	0	0	2	1	0	1	1	4	0	0	204	982	1217	
	12 biesland	4	0%	3	0.2%	2	2	6	6	5	0	5	6	1	3	2	1	0	2	311	1285	1644	
	13 campagne	5	0%	0	0.0%	1	2	3	2	3	1	0	4	0	0	0	0	0	0	189	1057	1267	
	14 wolder	0	0%	4	0.2%	5	3	1	16	3	0	1	10	2	0	2	0	0	1	218	1155	1421	
	15 sint pieter	0	0%	0	0.0%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	29	116	145	
	20 brusselse poort	133	8%	99	5.5%	20	33	28	66	35	0	19	53	8	12	4	14	2	4	2798	2923	6251	
2 wijk west	21 mariaberg	61	4%	106	5.9%	22	45	27	55	28	0	10	35	4	5	25	34	43	2	1453	3020	4975	
	22 belfort	23	1%	4	0.2%	5	11	4	23	5	1	10	10	0	8	0	1	0	0	518	1966	2589	
	23 pottenberg	88	5%	117	6.5%	2	8	10	8	32	0	0	4	1	4	21	9	36	1	503	1586	2430	
	24 malpertuis	100	6%	182	10.1%	3	9	12	9	28	0	0	12	14	2	20	28	32	4	452	1319	2226	
	25 caberg	135	8%	186	10.3%	7	16	7	16	53	1	4	11	4	3	52	28	23	3	784	2013	3346	
	26 oud caberg	25	2%	4	0.2%	3	6	5	3	4	0	0	7	0	0	2	16	0	0	280	1542	1897	
	27 malberg	185	11%	155	8.6%	19	28	19	30	21	0	0	22	8	6	20	21	8	5	1064	3700	5311	
	28 dousberg	40	2%	7	0.4%	4	8	5	8	7	0	0	2	0	17	0	0	0	3	290	1633	2024	
	29 daalhof	52	3%	88	4.9%	21	15	16	22	16	0	4	21	3	5	24	18	3	9	1155	5244	6716	
	3 wijk noord-west	30 boschpoort	8	0%	17	0.9%	6	4	6	12	16	0	0	10	1	1	2	8	0	1	311	1236	1639
		31 bosscherveld	1	0%	0	0.0%	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	19	26	47
32 Frontenkwrt		0	0%	7	0.4%	2	2	0	5	0	0	1	6	0	1	0	1	7	1	105	282	420	
33 Belvedere		0	0%	0	0.0%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	20	27	
4 wijk oost	34 Lanakerveld	0	0%	0	0.0%	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	57	72	
	40 wyckerpoort	73	4%	86	4.8%	20	30	21	46	29	1	12	29	4	13	17	15	16	2	1013	2595	4022	
	41 heugemerveld	116	7%	53	2.9%	12	15	13	55	25	4	5	15	3	3	22	7	0	1	781	1826	2956	
	42 wittevrouwenvld	154	9%	205	11.4%	17	46	27	51	39	1	11	30	5	13	44	46	12	4	1330	3643	5678	
	43 nazareth	41	3%	74	4.1%	6	21	3	33	18	1	5	17	1	2	28	24	20	5	710	2254	3263	
	44 limmel	14	1%	43	2.4%	1	7	6	4	9	0	4	6	3	8	30	55	2	19	585	1530	2326	
	45 scharn	33	2%	49	2.7%	13	25	13	53	19	0	11	36	4	8	5	21	2	0	1366	4835	6493	
	46 amby	27	2%	26	1.4%	16	15	10	39	9	0	4	36	0	5	4	10	1	2	1066	5299	6569	
5 wijk noord-oost	50 beatrixhaven	0	0%	0	0.0%	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	15	21	
	51 borgharen	2	0%	4	0.2%	1	1	2	12	4	0	1	0	1	4	0	3	0	0	217	1474	1726	
	52 itteren	0	0%	4	0.2%	1	3	0	3	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	82	829	924	
6 wijk zuid-oost	53 meerssenhoven	0	0%	0	0.0%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	24	28	
	60 randwyck	10	1%	6	0.3%	10	15	10	15	3	0	3	17	1	4	3	3	0	1	469	1440	2010	
	61 heugem	21	1%	34	1.9%	9	36	11	26	20	0	2	17	3	9	5	21	2	6	866	3533	4621	
	62 heer	60	4%	69	3.8%	28	29	13	43	26	0	14	22	0	5	19	27	16	8	1513	5789	7681	
	63 de heeg	49	3%	63	3.5%	40	91	13	60	36	0	7	23	0	15	18	35	5	11	1216	4550	6232	
	64 vroendaal	0	0%	0	0.0%	1	5	2	2	0	0	0	3	0	0	0	3	0	0	187	875	1078	

Periode 31-12-2016. Geel gearceerd is de selectie wijken, groen gearceerd meest voorkomende per etnische achtergrond. Alleen relevant voor mensen van Turkse of Marokkaanse afkomst. Geen gegevens beschikbaar van de migranten met een Indische/Molukse afkomst.

In 2022 was 4,1% van de Maastrichtse bevolking van niet-westerse Turkse afkomst. Dat zijn ongeveer 4.800 personen. De geselecteerde onderzoeksgroep betrof 1078 personen (bron: Alle Cijfers)

In 2022 was 4,1% van de Maastrichtse bevolking van niet-westers Marokkaanse afkomst. Dat zijn ongeveer 4.800 personen. De geselecteerde onderzoeksgroep betrof 1323 personen (bron: Alle Cijfers)

In 2020 was 2% van de Maastrichtse bevolking van Molukse afkomst. Dat zijn ongeveer 2.400 personen (bron: CBS - Molukkers in Nederland, 2020)